

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 58.052.004
Тернопільського національного технічного
університету імені Івана Пулюя
професору кафедри економіки та фінансів,
доктору економічних наук, професору
Мариненко Наталії Юріївні

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора економічних наук, професора, проректора з науково-педагогічної
роботи та інноваційної діяльності Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова

Іртищевої Інни Олександрівни

на дисертаційну роботу **Голич Наталії Василівни**

на тему **«Адаптивні стратегії розвитку підприємств малого бізнесу харчової
промисловості в умовах децентралізації»**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

Вивчення тексту дисертації здобувача та опублікованих наукових праць
дає підстави для представлення розгорнутої характеристики основних
результатів дисертаційного дослідження та визначення її відповідності
критеріям, які викладені у «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти
ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти».

Актуальність теми дисертаційної роботи

Формування ефективної влади на засадах децентралізації, розвиток
підприємництва та справжнього народовладдя має супроводжуватися
процесами становлення та розвитку інституту місцевого самоврядування, який
дає змогу ефективно вирішувати місцеві проблеми, ~~послугуючи при цьому~~

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя		
Вхідний №	1128-797	
« 02 »	06	20 21 р.
Підпис		

потреби мешканців територіальних громад, бізнес-структур з інтересами держави у цілому. За цих обставин покращення соціально-економічного розвитку громад стимулює нарощування підприємницької активності, що є визначальним чинником спроможності громад до саморозвитку. Серед усієї сукупності підприємств різних рівнів, діяльність малого бізнесу є найбільш поширеною формою господарювання. Сьогодні саме малий бізнес в умовах адаптації як потужна ланка реального сектору економіки підтримує соціально-економічний розвиток країни, збільшує кількість робочих місць, встановлює власний асортимент товарів і цінову політику, прагне застосування інноваційних підходів, що в період постійних змін і реформ потребує фахової оцінки науковців. Вище зазначене свідчить про виняткову актуальність і важливість проведеного здобувачем Голич Наталією Василівною дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами та темами

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану держбюджетних науково-дослідних робіт Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя за темою «Нарощування фінансово-економічного потенціалу суб'єктів економічних відносин як основа поступального розвитку територіально-господарських систем» (державний реєстраційний номер 0118U003481), де здобувачем досліджено напрями стимулювання розвитку малого бізнесу реального сектору економіки в умовах децентралізації влади.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Вивчення дисертації та публікацій Голич Н. В. дає підстави вважати, що наукові положення, висновки та рекомендації є достовірними й обґрунтованими. Цього досягнуто через використання автором різних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження та критичного

опрацювання значної кількості наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері розвитку економіки, підприємницьких структур, державної влади тощо. Коректність посилань на використані літературні джерела у дисертаційній роботі дає змогу виокремити власні наукові здобутки дисертанта від наукових напрацювань інших науковців.

Здобувачем опрацьовано значний масив статистичних даних Державної служби статистики України, а також звітність досліджуваних підприємств, що дало змогу з високим ступенем достовірності провести аналітичний моніторинг складових розвитку підприємницького сектору досліджуваної територіально-господарської системи й зробити обґрунтовані висновки.

У першому розділі здобувачем здійснено теоретичне узагальнення засад формування адаптивних стратегій розвитку; проаналізовано особливості функціонування підприємств малого бізнесу на ринку господарювання; досліджено ключові моменти реформування влади на місцях.

У другому розділі дисертантом проведено моніторинг тенденцій розвитку харчової промисловості, зокрема хлібопекарської галузі; проаналізовано результати діяльності обраних для дослідження підприємств малого бізнесу харчової промисловості Тернопільської області; запропоновано та розглянуто методичний інструментарій визначення адаптивної стратегії розвитку підприємства із врахуванням його ринкової позиції як суб'єкта господарювання та рівня адаптації, а також на цій основі сформовано структурно-логічну схему визначення адаптивної стратегії розвитку підприємств малого бізнесу із застосування інструментів математичного моделювання.

У третьому розділі роботи заслуговує на увагу модель зміни сталої стратегії розвитку підприємницьких структур на адаптивну на засадах реалізації методу імітаційного моделювання, а також сценарії розвитку підприємств малого бізнесу в межах функціонування територіальних громад.

Вивчення основного змісту дисертації дає змогу зробити висновок про досягнення автором у процесі дослідження поставленої мети та виконання поставлених завдань.

Обсяг та оформлення дисертації є такими, що відповідають діючим вимогам, що висуваються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктор філософії.

Таким чином, отримані при виконанні дисертаційного дослідження Голич Н.В. наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації є достатньо обґрунтованими, достовірними та логічними, оскільки базуються на всебічному й об'єктивному аналізі досліджуваних явищ і процесів.

Достовірність результатів дослідження

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи Голич Н. В. є достовірними, науково обґрунтованими, теоретично доведеними і підтвердженими їхньою реалізацією.

Дисертаційна робота базується на дослідженні наукового доробку вітчизняних і зарубіжних науковців, виконана за конструктивним планом, який забезпечив досягнення поставленої мети щодо обґрунтування теоретико-методичних засад і розробки практичних рекомендацій щодо використання адаптивного моделювання для генерування та формування адаптивних стратегій розвитку підприємств малого бізнесу харчової промисловості в умовах реформування влади. Робота обговорена на наукових конференціях.

Достовірність наведених у дисертаційній роботі науково-методичних і прикладних положень підтверджується значним масивом опрацьованої інформації, аналізом законодавчо-нормативних актів, методичних матеріалів та статистичних даних.

Використання різноманітних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження (методу термінологічного аналізу, діалектичного, абстрактно-логічного, системного аналізу, статистичного аналізу, економіко-математичного моделювання, графічного і табличного методу) забезпечило достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, наведених у дисертаційній роботі.

Результати дослідження є достатньо обґрунтованими з огляду на їх теоретичний рівень, реальність використаної інформаційної бази, а також тому, що вони:

- пройшли апробацію шляхом оприлюднення основних теоретичних наукових положень і практичних рекомендацій на міжнародних наукових конференціях, що знайшло відображення у 11 публікаціях апробаційного характеру;

- опубліковані у 6 наукових роботах, у тому числі 1 статті у міжнародній колективній монографії, 4 статтях у наукових фахових виданнях України та 1 статті у періодичному науковому виданні іноземних держав з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію;

- використані у практичній роботі Гусятинської територіальної громади, Хоростківської міської територіальної громади, ТЗОВ «РМФ», ТЗОВ «Герчак», ПП «НВО «Енергоощадні технології», ФОП Оплеті Богдана Михайловича та у навчальному процесі Відокремленого структурного підрозділу «Гусятинський фаховий коледж Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя», що підтверджено відповідними довідками про впровадження.

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основними науковими результатами представленого дисертаційного дослідження, які характеризуються новизною та розкривають його сутність, є:

вперше:

- запропоновано адаптивні стратегії розвитку підприємств малого бізнесу хлібопекарської галузі, що, на відміну від наявних, доцільно застосовувати в умовах децентралізації влади шляхом представлення їх методичного інструментарію та матриці, які на рівні управління бізнес-структурами дають можливість визначати способи реагування на зміни середовища, в якому знаходиться суб'єкт господарювання;

удосконалено:

- удосконалено алгоритм визначення адаптивної стратегії розвитку підприємства малого бізнесу через виокремлення основних індикаторів впливу на розвиток підприємства, що, на відміну від наявних, дає можливість переорієнтувати підприємство малого бізнесу зі шляху екстенсивного росту на якісно новий – інноваційний, що дозволить вистояти у кризовий період і забезпечить надійну основу для успіху та ринкового домінування у довгостроковому періоді;

- теоретико-концептуальні підходи до побудови адаптивних стратегічних карт хлібопекарських підприємств, які полягають у визначенні стратегічних цілей розвитку та планування їх діяльності, які, на відміну від наявних, враховують основні показники моделювання розвитку досліджуваних підприємств малого бізнесу з урахування умов децентралізації влади;

- термінологію понять та сформульовано авторське визначення категорій: «малий бізнес», що розглядається як особлива форма реалізації підприємницької діяльності, яка розвивається на основі бізнес-ідеї, сформованої підприємцем у рамках встановлених нормативних стандартів з боку держави; «адаптація підприємства», під яким розуміється процес пристосування, що розпочинається із моменту створення підприємства до моменту його повної ліквідації задля забезпечення результативності функціонування та стратегічної стійкості через систему адаптаційних заходів і дій; «адаптивна стратегія», яку слід розглядати як стратегію, спрямовану на розвиток підприємства у майбутньому в умовах невизначеності ринкового середовища, що передбачає лише відправну проєктну дію, вибір щодо прийняття наступних рішень залежить від результатів попередніх робіт, а заключний ефект – від кожного пройденого етапу;

- комплексний підхід до оцінки функціонування малого бізнесу шляхом виокремлення напрямів і форм державної підтримки підприємств малого бізнесу та побудови структурно-логічної схеми розвитку малого бізнесу на регіональному рівні;

- організаційно-методичні підходи до використання імітаційного моделювання в процесі генерування та вибору адаптивних стратегій на підприємствах малого бізнесу, шляхом розроблення загальної моделі зміни сталої стратегії розвитку підприємства на адаптивну, що дозволяє суб'єкту господарювання отримати кількісні та якісні характеристики функціонування, оцінити її експлуатаційну надійність в некерованих умовах ринку;

набули подальшого розвитку:

- підходи до оцінювання проблем на мікро-, регіональному та загальнодержавному рівнях, які знижують розвиток малого бізнесу та шляхи їх вирішення, що сприятиме значному підвищенню економічного потенціалу підприємств малого бізнесу та їх конкурентоспроможності;

- методичний інструментарій щодо вибору стратегії адаптивного розвитку підприємств малого бізнесу в умовах територіальних громад із використанням коефіцієнта адаптаційних можливостей та показників фінансового стану підприємства, що, на відміну від наявних, дає можливість забезпечити не лише стабільне функціонування підприємств, а й сприятиме руху вперед і виходу на новий якісний рівень їх розвитку;

- методичні підходи економіко-математичного моделювання, що доводять ефективність використання регресійного аналізу для визначення рівня впливу параметрів внутрішнього та зовнішнього середовища на вибір адаптивної стратегії розвитку підприємств малого бізнесу.

Дисертація Голич Н.В. за своїм змістом повністю відображає усі елементи наукової новизни.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Наведені в дисертації наукові підходи дозволяють зробити висновок, що поставлені автором мета та завдання в дисертації виконані. Висновки та рекомендації, сформульовані у роботі, відповідають її змісту та підтверджують наукову достовірність проведеного дослідження.

..... Теоретичні, методичні та прикладні результати дисертаційного

дослідження отримані здобувачем одноосібно.

Здобувач є виконавцем держбюджетної науково-дослідної роботи «Нарощування фінансово-економічного потенціалу суб'єктів економічних відносин як основа поступального розвитку територіально-господарських систем» Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (номер державної реєстрації 0118U003481, 2018-2020 рр.) (довідка про впровадження № 2/28-814 від 19.04.2021 р.).

Водночас, теоретико-методичні положення та результати наукового дослідження використовуються у навчальному процесі Відокремленого структурного підрозділу «Гусятинський фаховий коледж Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя» (довідка про впровадження № 01-06/115 від 12.04.2021 р.).

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки і рекомендації, викладені у роботі, використано у діяльності органів місцевого самоврядування при формуванні програм соціально-економічного розвитку в умовах децентралізації влади та впроваджено у діяльність вітчизняних підприємств. Зокрема, ТзОВ «РМФ» (довідка про впровадження № 24 від 24.03.2021 р.); ТзОВ «Герчак» (довідка про впровадження від 16.04.2021 р.); ПП «НВО «Енергоощадні технології» (довідка про впровадження від 05.04.2021 р.); ФОП Оплеті Богдана Михайловича (довідка про впровадження від 30.03.2021 р.).

**Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації та оприлюднених у відкритому друці**

Основні положення дисертаційного дослідження викладені в опублікованих працях, список яких наведено в дисертації. Вони включають 17 наукових праць, з яких 1 – стаття у міжнародній колективній монографії, 4 – статті у наукових фахових виданнях України, 1 – стаття у науковому періодичному виданні іноземних держав, котре входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу з

наукового напрямку, за яким підготовлено дисертаційну роботу та її праць апробаційного характеру. Оpubліковані роботи повністю відповідають встановленим вимогам.

Мова та стиль дисертації

Дисертація написана грамотною науковою та літературною мовою. Сукупність мовних прийомів забезпечує науковий стиль викладення матеріалу дисертаційної роботи.

Дискусійні положення і зауваження щодо змісту та оформлення дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Голич Н.В., її значення для теорії та практики, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні положення та твердження, які, на нашу думку, є недостатньо повно розкритими та вимагають пояснень у процесі дискусії при захисті дисертації:

1. Здобувачем детально розглянуто процес формування адаптивних стратегій розвитку підприємств малого бізнесу, однак, недостатньо досліджено моніторинг реалізації цих стратегій. На нашу думку, моніторинг є невід'ємною складовою стратегічного планування розвитку підприємств, що базується на сукупності та системності використання одних і тих же принципів. Такий процес дозволяє проводити поточний контроль динаміки змін у ставленні до проблеми протягом часу формування та реалізації адаптивних стратегій і своєчасно виправляти проблемні напрями діяльності, застосовуючи належні методи і засоби.

2. У підрозділі 1.2 «Принципи та прийоми використання адаптивних стратегій розвитку підприємств малого бізнесу в умовах добровільних об'єднань територіальних громад» автором недостатньо досліджено елементи адаптивного стратегічного планування, зокрема, споживачів та конкурентів. Для досліджуваних підприємств малого бізнесу, що функціонують у

хлібопекарської галузі, це є вкрай актуальним, оскільки, основним їх завданням є задоволення потреб споживачів. Відповідно, для цього доцільно було б дослідити мікросередовище ринку і, таким чином, визначити потреби реальних і потенційних споживачів.

Щодо дослідження конкурентів, то це є також необхідним при врахуванні формування адаптивних стратегій і тактики розвитку підприємств на ринку. Відповідно, на нашу думку, вивчення зазначених елементів заслуговувало на особливу увагу.

3. Представлений аналіз підприємств малого бізнесу в дисертації опирається на оцінку п'яти досліджуваних підприємств (ПП «Флюк», СМП «Форум», ТзОВ «Герчак», ТзОВ «Микулинецький хлібзавод» і ТзОВ «РМФ»), проте, на нашу думку, недостатнім є обґрунтування вибору саме цих підприємств. У цілому, це не створює протиріччя у дослідженні, але доречним було б провести аналіз діяльності ширшого кола виробників хлібопекарської галузі Тернопільської області.

4. Визначаючи динаміку основних показників розвитку малого бізнесу, автором такі розрахунки зроблено лише в межах одного регіону, а саме Тернопільської області. Діяльність досліджуваних у роботі підприємств автор аналізувала також тільки в одному регіоні. На нашу думку, дисертаційне дослідження значно виграло б при застосуванні методу порівняння між декількома регіонами чи підприємствами, які представляють обрану сферу в різних регіонах, що дало б більш об'єктивну оцінку динаміки розвитку хлібопекарської галузі.

5. Автором розроблено структурно-логічну схему визначення адаптивної стратегії розвитку підприємства малого бізнесу. Безсумнівно, цю схему можна вважати науково значущою, проте варто було б додати шостий етап «Контроль реалізації адаптивної стратегії». Необхідність контролю за цим процесом виникає, насамперед, з вибору стратегії та правильності визначення її цілей, а також із впливу зовнішніх чинників на діяльність підприємства, що дозволить своєчасно відреагувати на можливі загрози. Вважаємо, що наявність такого

етапу підсилило б процес адаптивного стратегування розвитку підприємств малого бізнесу.

Водночас, перераховані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка вирішує важливу проблему вдосконалення теоретико-методичних і прикладних засад формування адаптивних стратегій розвитку підприємств малого бізнесу харчової промисловості в умовах реформування влади.

Дотримання норм академічної доброчесності

Аналіз матеріалів дисертації та наукових публікацій здобувача, в яких висвітлені основні наукові результати дослідження, не дає підстав констатувати допущення порушень академічної доброчесності. Дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідеї, розробок, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Голич Наталії Василівни на тему «Адаптивні стратегії розвитку підприємств малого бізнесу харчової промисловості в умовах децентралізації» є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням, що містить наукову новизну, має теоретичну та практичну цінність.

Опубліковано достатню кількість наукових праць.

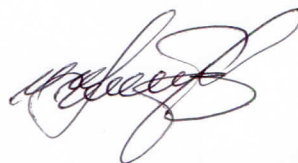
Дисертація за змістом, структурою, обсягом і оформленням відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до робіт, представлених на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Отримані результати, висновки та рекомендації у сукупності вирішують актуальну проблему розроблення теоретико-методичних і прикладних основ використання адаптивного моделювання для генерування та розробки адаптивних стратегій розвитку підприємств малого бізнесу харчової промисловості в умовах децентралізації.

За змістом, оформленням, актуальністю, глибиною вирішення наукових проблем, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів дисертаційна робота на тему «Адаптивні стратегії розвитку підприємств малого бізнесу харчової промисловості в умовах децентралізації» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167), а її автор – Голич Наталія Василівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

проректор з науково-педагогічної роботи та
інноваційної діяльності
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова,
доктор економічних наук, професор

I.O. Іртишева

Підпис д.е.н., професора I.O. Іртишевої засвідчую:
Учений секретар

С.А. Уткіна